

4
DISSERTATIO INAUGURALIS JURIDICA:
DE
JURE
AGGRATIANDI
PRINCIPIS EVANGELICI
IN CAUSIS HOMICIDII,

27072
26
26
QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORVSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBURGICO, AC
DVCATVS MAGDEBURGICI GVBERNATORE &c. &c. &c.
P R Æ S I D E

DN. CHRISTIANO THOMASIO, JCTO,
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORVSSIÆ
CONSILIARIO, PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO, AC FACVLTATIS
JVRIDICÆ P. T. DECANO,
IN ALMA FRIDERICIANA
P R O L I C E N T I A
SVMOS IN VTROQVE JURE HONORES ET DOCTORALIA
PRIVILEGIA CAPESSENDI

IN AVDITORIO MAJORI
Horis ante & pomeridianis
d. 21. Junii ANNI MDCC VII.
Publico Eruditorum examini submittet

REMBERTUS CLÜSENER,
Lippia Guestphalus.

Recusa Anno MDCCXX.

4

AGGRAVATIONI
PRINCIPALIS

DN. PHILIPPO WILHELMO
DN. CHRISTIANO THOMASO

PRO

REINIGUNG

ANNO 1712

B. C. D.

DISSERTATIO INAUGVRALIS
De
JVRE PRINCIPIS EVANGELICI
AGGRATIANDI HOMICIDAS.

CAPUT I.

Monita generalia de rite formanda
qvæstione & ejus probatione.

§. I.

Votqvot inspexi au- ^{Formatio}
tores, qui de qvæstione hac secun- ^{status con-}
dum communiter receptam sen- ^{troversia.}
tentiam scripserunt, & Principi-
bus Evangelicis jus aggratiandi
homicidas negarunt, in eo com-
muniter peccarunt, quod vel non

rite formaverint statum controversiæ; vel ad definiendam qvæstionem properaverint sine debita explicatione terminorum qvæstionis; vel probationes inconvenientes adhibuerint, & sic ubiqve miscuerint quadrata rotundis. Nec ab iis defectibus plane immunes sunt pauci, quos subinde in deductione sententiæ no-

A 2

stræ

stræ allegabimus. Igitur ut hos scopulos evitemus ante omnia rite formandus erit status quaestionis Quæritur ergo: *Utrum Princeps evangelicus habeat jus aggratiandi in homicidio dolo.* Nos affirmamus cum paucis. Negant communiter.

§. II.

Expositio Dum *Principem* dicimus, intelligimus in generaliter terminorū: re eum, qui *ad regem* gerit in rep. seu qui summam in ⁽¹⁾ *Principis* rep. potestatem habet, sive resp. sit monarchica sive aristocratica, sive democratica, h. e. sive unus sit, sive plures, sive totus populus. In locis communibus theologis vocari solet magistratus politicus. Utrum congrue, hujus loci non est expedire. In terminis sumus faciles, modo in re ipsa conveniamus. Id constat, terminum magistratus politici à theologis Protestantibus non esse inventum, sed jam tempore reformationis eum in usu fuisse Jctis pariter & theologis Pontificiis, etsi magistratus proprie denotet in politicis, & in significato nativo lingvæ latinæ eum, qui intermediam potestatem gerit in rep. à summa dependentem. Atque adeo hæc vox parum congrue à theologis Pontificiis ideo de potestate summa politica, i. e. civili fuit adhibita, ut eo commodius insinuare possent laicis, eos saltem magistratus esse, summam vero reipublicæ potestatem esse penes potestatem ecclesiasticam, quod arcanum Theologi & Jcti Protestantes non sentientes, vocem retinuerunt, etsi errorem sub illa occultatum rejecerint, docentes videlicet, Christi doctrinam non abolere politiam, i. e. non contradicere doctrinas in scriptura novi fœderis contentas principiis sanis & rationalibus doctrinæ politicæ, & potestati civili non opponi

poni in republica potestatem aliquam ecclesiasticam, sed regnum saltem spirituale Christi, quod scilicet in corde notitiam (salvificam) Dei, timorem Dei, fidem, justitiam æternam & vitam æternam inchoet, quod pariat saltem effectus invisibiles intuitu futuræ vitæ, nullos intuitu effectuum politicorum. Item ministros verbi divini esse subditos magistratus politici, h. e. ut ab omni tempore fuit doctum à veris Christianis, quod respublica non sit in ecclesia, sed ecclesia in republica. (a)

(a) Vide Aug. Confess. Artic. 16. Apolog. p. 215. 216. Epitomen. Formulæ Concordiæ c. 12. p. 624.

§. III.

Ut vero recta ratio docet, & scriptura nunquam contrarium dicit, non potest in republica esse nisi una summam potestas, & contradictio politica est, respublica restatem in biceps. i. e. duplex summa potestas, altera politica, altera ecclesiastica, quarum una ab altera sit independentens. Et revera, si papatum politice consideres, est hic fundamentalis & capitalis error papatus, quod duplicem potestatem talem in republica independentem statuant, & sic ecclesiam nolint esse in republica. (b) Unde non poterimus intuitu doctrinæ politicæ de reformatione debita gloriari, si ista hypothesis pontificia foveatur in Academiis protestantium, & sic pretiosissimum regale principum protestantium culpa & negligentia doctentium damnum patiarur.

(b) vid. Puffend. Introd. ad Hist. c. 12. §. 5. seq.

§. IV.

Cum vero vivamus in imperio Romano-Germanico, & disputationes juris academicæ ad usum nem præsentia-
practicum debeant esse aptæ, non hæsitare quispiam tem etiam
in formatione status controversiæ debet, ac si sub nomine
mine Principis in quæstione haud intelligamus status imperii.
imperii, cum hi non habeant majestatem, sed superioritate

ritate saltem territoriali sint præditi. Nolumus equidem hic expedire an status imperii habeant majestatem proprie dictam, quamvis quivis facile percipiat, definitionem illius quæstionis dependere a quæstione præjudiciali, an respublica Germaniæ sit una respublica, an vero constet ex pluribus rebus publicis confederatis. Sufficit, quod omnes, qui non crasse adulantur imperatori, fateantur, superioritatem territorialem esse majestatis æmulam, aut analogam majestatis, i. e. ea quæ alias de juribus majestatis docentur etiam applicari regulariter debere ad jura statuum imperii.

§. V.

(2) *Evangelici.* Annon & Catholicis idem jus competat.

Quod autem de Principe *Evangelico* in specie quæstionem formaverim, non sine causa est factum. Equidem recorder, vel ideo quod Evangelium non aboleat politias, nobis opponi posse, male restringi definitionem quæstionis ad Principes saltem christianos, tantum abest, ut ad Principes Evangelicos solum debeat respectus haberi. Etenim si Principes ex doctrina politica habent jus aggratiandi in crimine homicidii, habebunt pariter ethnici ac christiani, pariter ex christianis catholice, quam lutheranæ aut reformatæ religioni addicti. Sed, quamvis hæc omnia se ita habeant, non tamen vitium nostrum est, quod Principum Evangelicorum fecerimus in quæstione mentionem. De ethnicis ideo non sumus solliciti quia per Dei gratiam vivimus sub principibus christianis. Catholicis vero Principes non possunt in quæstione præsentis iisdem juribus gaudere ac Principes Evangelici, non quod obstat iis doctrina politica, sed quod frui juribus communibus

munibus aliorum principum nequeant salva religione, quam profitentur.

§. VI.

Ejus enim potissimum caput est, quod papam agnoscant caput visibile ecclesie, & quod doctrinas a hac in parte clero papali in doctrina de officio magistratus politici traditas etsi falsas aperte & recte rationi repugnantes habere cogantur pro articulis fidei. At Evangelici Principes, dum jugum papale excusserunt, ac jus circa sacra secundum principia genuinae politicae & juris naturalis sibi vindicarunt, atque in usu ejus per leges imperii confirmati sunt, sine dubio hac parte insigni gaudent prerogativa praecipue catholicis.

§. VII.

Agendum vero nobis erit de jure *aggratiandi*, (3) *Aggratiandi* de quo etsi multi multa dixerint & scripserint, non tamen omittenda est explicatio hujus vocis sincero veritatis indagatori, tanquam ea sit in vulgus nota. Quin potius, si scriptores, qui de eo tractarunt, inspexeris, deprehendes, a plerisque sub termino *aggratiandi* comprehenditur, qui plane huc non pertinent. Scilicet aut potius officium principis remittendi aut minuendi poenam, ex doctrina interpretationis legum & estimationis delictorum, quod nec principi proprium est, sed ipsi cum magistratibus & iudicibus quibusvis commune. Unde communiter describitur, quod sit jus competens principi ex causa justa remittendi aut mitigandi poenam consuetam: (Si dixissent *debitam*, forte definitio excusari posset.) Alii jus *aggratiandi* ad actus iustitiae referunt ex ea lem erronea hypothesis. Alii jus *aggratiandi* regulis aequitatis.

(c) Vide Cla⁶ *Dissert. Inaugur. de Jure Principis Evangel. aggrat. Homicidas,*

senium de jure aggratiandi duplex faciunt, unum quod ex mera gratia fiat, alterum, quod ex justis causis. (c) Debuisset vel vox ipsa doctores admonere aggratiationem non pertinere ad actus justitiæ, unde & Jcti solent distinguere restitutionem ex capite justitiæ, quæ & a judice fieri potest a restitutione ex capite gratiæ, quæ soli principi propria hac materia est. (d) Observavit hanc confusionem solus, quod sciam habitas. Zieglerus. (e)

(d) Schöpf. ad rit. f. de sentent. pass. & restit. (e) de jur. Majest. l. i. c. 8. §. 4. 5. §. IIX.

(4) Juris. Dum vero de jure aggratiandi quæstio est, non Quod hic tandum, non agi hic de præcepto, sed de licentia, id non pro lege, sed pro facultate sumitur. est per jus non intelligi legem sed facultatem seu attributum personæ. Unde non confundenda quæstio præsens cum alia, an non obstrictus sit princeps omittere pœnas capitales? quod recte negatur a nostris contra Anabaptistas. (f) Sed quæritur: An non prohibitum sit principi omittere pœnam capitalem intuitu homicidii? At hæc quæstiones duæ valde differunt. Nam posteriorem qui recte negat, is non nisi per evidentem calumniam erroris Anabaptistici aut Sociniani accusandus est, cum non neget justitiam pœnarum capitalium. Quod si forte ex imbecillitate judicii immisceat etiam argumenta, quibus alias Anabaptistæ vel Sociniani in priore quæstione uti solent, postulat tamen christiana charitas, ut ea de re potius fraterne moneatur, quam ut hæreseos imsimuletur.

Neque confundendum jus cum eo quod con-ducit.

§. IV.

Porro nec confundendum jus licentiæ cum eo quod con-ducit. Vel Apostolo enim id monente non omne

omne quod licet conducit. Quaestiones de licentia ad jus naturæ pertinent, de eo quod principi conducit, ad politicam. Uti vero politica & jus naturæ communiter confunduntur, ita & in hac quaestione. Si res hujus loci esset, facile ostendi posset, rigorem poenarum capitalium nec omnibus rebus publicis nec semper conducere. Non tamen inde inferendum est, ergo nec easdem esse licitas, nam ita facilis est lapsus in errorem quem modo notavimus. Unde mallet, ut Vir clarissimus qui sub Justiniani Clementis nomine latere voluit, hæc duo accuratius distinxisset, quam ubique non factum est in erudito alias tractatu Germanico hac de re scripto. (g) Interim tamen & (g) von dem hic qui peccant potius amice admonendi sunt, quam Ante einer ut hæretici vituperandi, cum excusationem habeant Christliche non injustam a communi errore. Quid enim frequen- Obrigt. in tius est in quaestionibus moralibus, quam quod ea, quo- Bestraf- rum contrarium melius & utilius est, referantur inter sung der U plane illicita. belshäter.

§. X.

Porro cum dicimus principes Evangelicos ha- (s.) Quid sit bere jus aggratiandi homicidas, facile patet, quod hic habere jus? magis respiciamus ad potentiam, & facultatem, quam ad actum & exercitium. Unde nobis non opponi potest, rarissime a principibus evangelicis hactenus hoc jus fuisse usurpatum. Uti enim exempla alias non probant jus, ita nec carentia exemplorum probare potest carentiam juris. Multi forte voluerunt istud jus exercere sapius, nisi ab errantibus bona fide, aut iis, quorum interest reliquias arcanorum papalium apud protestantes conservari, istud exercitium istis fuisset

B

dissva-

disuasum. Non tamen, credo, nobis opponi poterit alias canon philosophiæ primæ, frustra esse potentiam, quæ nunquam in actum traducatur, neque enim plane caremus exemplis exerciti hujus juris. Et si forte non haberemus, melior tamen esset hac parte conditio principum Evangelicorum præ catholicis, cum sufficiat, illos, quotiescunque volunt, jus istud suum, hæcenus ex erroneis persuasionibus omisum, exercere posse, nec in tali re meræ facultatis timere debere præscriptionem aut omissionem per non usum: Cum contra principes catholici, ut dictum, salva religione sua, etiam si velint, id exercere nequeant.

(6)

Sermonem esse de homicidio dolo, citra respectum ad poenitentiam delinquentis.

§. XI.

Denique cum de jure aggratiandi in homicidio sermo est, necesse est ut potissimum solliciti simus de homicidio dolo, quod verum crimen est, & ubi homicida ex proposito egit. (b) Nam in culposo poena ordinaria locum non habet ex legibus justitiæ, casuale ex iisdem legibus haud dubie ab omni poena est exemptum. Porro agimus de homicidio dolo in genere sine respectu, an poenitentiam agat homicida nec ne. Quamvis enim non desint, qui in priore ca-

(b) Magnif. Dn. Rechenberg in diss. de hac questione §. 4.

(i) D. Hannekenius de jure Gratie principis christiani in reos noxæ capitalis.

Justianus Clemen in scripto §. 9. citato.

su svadeant jus aggratiandi, aut ad illum saltem casum restringant, (i) nos tamen eam sententiam non facimus nostram. Præterquam enim quod poenitentia vera cum fide in Christum conjuncta effectum suum exerat intuitu debitarum poenarum futuri seculi; jam ab aliis recte notatum fuit, de vera poenitentia vix esse, hominibus ut constet, & adeo quenquam impune laturum esse

esse sua male facta, si poenitentiam quovis modo extrinsecus profiteri sufficeret. (k)

(k) Grotius de
J. B. & P. II.
20. II. 2. Du.
Rechenb. d.
dissert. §. 29.

§. XII.

Pergimus ad monita de locis argumentorum, unde quaestio hæc determinanda, & probatio affirmativa est desumenda. Ubi constat, quia de principe, i. e. eo, Probatio qui summam potestatem habet, sermo est, & vero prin- quaestio-
ceps solutus est legibus omnibus positivis, quod ex fo- desumen-
la naturæ lege licentia juris hujus sit demonstranda. da ex jure
Unde non mirabitur quispiam, quod & ipsi abstineaturæ solo,
amus ab allegatione omnis juris privati tum Justiniani, quam canonici, & non agnoscamus objectiones ullas ex istis juribus, præprimis cum jus canonicum fere ubique repletum sit arcanis papisticis, (quibus originem debere etiam sententiam negantem monstrabimus peculiari capite tertio,) & jus Justinianicum etiam ab hac labe non sit plane immune. Scimus quidem, Ictos, qui de jure aggratiandi scripserunt, plerumque uti textibus utriusque illius juris. Sed hæc fiebant iis temporibus, ubi adhuc putabatur, etiam in quaestionibus juris naturæ & publici probationes desumendas esse ex istis juribus. Postquam vero magnus Conringius jurisprudentiam ab hoc nævo purgavit, non opus est, ut ea de re plura verba faciamus.

§. XIII.

Extendimus assertionem nostram, ut valeat, Etiam si etiam agamus de principe evangelico. Et si enim agatur de sint, qui putent, in Evangelio novam legem perfectiorem à Christo esse publicatam, quam sen- Evangelico,
tentiam etiam passim sequitur Grotius, tamen, quem- admodum Grotius propterea communiter à commen-

tatoribus vapulat, ita recte adversus eos, qui in probanda nostra sententia ea hypothese utuntur, à dissentientibus urgeri solet, Evangelium non abolere politias. Igitur non ægre ferent iidem dissentientes, si nos retorqueamus eandem sententiam adversos ipsos, dum textus Evangelii non commoda interpretatione conantur in suam tradere sententiam.

§. XIV.

(Quæstio hæc juridica est, non theologica.) Scilicet tota hæc quæstio politica est, non theologica, voce politica late supposita quatenus jus naturæ ea est, non sub se comprehendit. Quod si vero terminus politicæ quæstionis hic displiceat, ob dicta superius, (1) clarius forte erit, si dicamus, quæstionem hanc esse juridicam, non theologicam. Non enim agitur hic de eo, quid justum sit & injustum intuitu salutis æternæ, sed de poena civili in hac vita. At de justitia poenarum civilium agere primario ad Jctos pertinet.

(1) *supra* §. 9.

§. XV.

Etiamsi sermo sit de statibus imperii. Quamvis etiam sub nomine principis evangelici hic respiciamus potissimum ad status imperii, (m) tamen & hi in quæstionibus juris publici sunt supra omne jus positivum, tam Justinianicum quam canonicum. Et quam vis teneantur recessibus imperii per modum peccatorum; cum tamen in recessibus imperii nihil sit dispositum de hac quæstione, aut statibus imperii jus dispensandi circa poenam homicidii non sit per recessus ademptum, neque etiam à dissentientibus recessus allegari soleant, non est, ut de his simus solliciti. Eadem est ratio constitutionis Carolinæ. Poenæ ibi constitutæ non adimunt statibus imperii jus circa poenas delictorum pro lubitu disponendi in suo territorio. Adde, quod

(m) *per dicta* §. 7.

Cad. I. Monita gener. de rite formanda quaestione et ejus probat. II (n) peculi. dif-

quod & intuitu recessuum imperii status in suis territoriis possint leges condere recessibus contradicentes, ut alibi latius demonstravit Dn. Praeses. (n)

scri. de stat. Imper. potest legis. contra jus commune.

§. XVI.

Possemus jam ad rem ipsam accedere, nisi mone-
rent dissentientes, ubique sententiae nostrae opponen-
tes dicta scripturae, patrum, responsa academica & au-
toritates Theologorum & Jurisconsultorum infinitorum, etiam
de his quaedam monita praemittenda esse. Et quidem, Annon ex
jure divino
morali &
scriptura sa-
era?
cum facile sentiant, rationibus ex jure naturae solo de-
sumtis parum se posse proficere, doceri solet, juri ag-
gratiandi in praesenti casu adversari jus morale divinum
ex revelatione petendum, adeoque ejus explicatio-
nem primario petendam esse a patribus ecclesiae, tum
a theologis evangelicis, & qui hos secuti sunt, piis
Jurisconsultis.

§. XVII.

Hic monemus initio, jus divinum morale & jus na-
turale parum convenienter sibi opponi, dum videlicet
absque sufficiente ratione supponitur, quasi in divisione
consuetae legis divinae in moralem, ceremonialem & fo-
rensem, vel ad moralem pertineant leges quaedam, quas
ratio sibi relicta ignorat, sed quae peti debeant ex sola re-
velatione legis Mosaicae; vel, dum ab aliis jus naturale &
morale habentur pro synonymis, quasi dicta scripturae
de lege morali loquantur, cum tamen ratio sibi relicta
earum prohibitionem assequi nequeat, sed debeat ea
ex sola scriptura peti. Etenim Theologos etiam no-
strates in expositione legis moralis ita in duas classes
secedere, & quosdam praeter legem naturalem ad jus
divinum morale referre legem positivam universo
humano

humano generi datam, jam alibi notavit Dominus
 (o) *Dissert. Præses.* (o) Priorem hypothesein quidem ipse Dn. Præ-
Lipsiensis de ses non solum antea secutus est, sed & primus tentavit
crim. Bigamiæ ostendere differentiam perspicuam inter legem mora-
 §. 16. lem naturalem & positivam (p) Sed ipse tamen postea
 (p) *vide dis-* meliora edoctus eandem iterum primus destruxit. (q)
sert. proem. ad In posteriore vero negamus, jus naturale non omne
instit. Jur. div. posse ex ratione sibi relicta deduci, negamus, scriptu-
 §. 20. & 43. ram in præceptis universalibus ad usum præsentis vitæ
 & in ipsis in- pertinentibus rationi sibi relictae unquam contradicere,
stit. l. i. c. 2. §. & ideo firmiter asserimus, contradictionem, si quæ
 119. seq. & c. 4. subesse appareat, esse saltem apparentem, atque adeo
 §. 79. seq. semper præferendam esse interpretationem, quæ cum
 (q) *Tom. IV.* principiis rationalibus juris naturæ ex certitudine mo-
Observ. Sol. rali & toto humano generi communi haustis conven-
 27. niat, alteram vero indubie esse falsam, & verosimiliter
 ex arcanis papatus, etiamsi quandoque non statim in-
 currentibus in oculos, haustam.

§. XIII.

Monita de Atque ut nostra hæc assertio eo palpabilius ab
 oppositioni omnibus ratione sua utentibus comprehendi possit,
 bus apparen- ac omnis cavillandi occasio dissentientibus præscinda-
 tibus ratio- tur, pauca ista monita, ut fere indubia, & a dissenti-
 nis & scri- entibus etiam facile admittenda adjicimus. Duo homi-
 pturæ circa nini ad salutem & veritatem salutarem consequen-
 hanc quæ- dam a Deo optimo maximo lumina data sunt, lumen
 stionem. rationis & lumen revelationis seu scripturæ sacræ.
 Utraque sunt dona Dei singularia ab homine ita tra-
 ctanda, ut neutrum eorum abjiciat, aut unum cum al-
 tero confundat. Ut vero hæc confusio eo melius
 evitetur, notandum est, lumen naturæ hominem ducere

cere ad veritates salutares in usu hujus vitæ, lumen revelationis ad veritates salutares futuræ vitæ. Cum vero contradictoriæ veritates non dentur, necesse est, nec rectam rationem unquam contradicere scripturæ, nec scripturam rectæ rationi. Quin potius in rebus ad salutem hujus vitæ pertinentibus semper lumen scripturæ illustrabit & confirmabit dictamina rectæ rationis, & in doctrinis ad salutem æternam pertinentibus recta ratio doctrinas revelatas etsi probare non possit, pro defendenda tamen earum veritate (& potissimum ubi de possibilitate quæstio est) adversus adversarios non pauca suppeditabit argumenta illustrantia. Unde jam sequitur sua sponte conclusio, quod in quæstionibus ad salutem hujus vitæ pertinentibus, quales sunt quæstiones juris naturæ, fundamentorum seu argumentorum probantium loco ponenda sint dictamina rectæ rationis, scriptura vero hic suppeditare possit argumenta illustrantia, uti in materiis ad salutem æternam pertinentibus fundamenta probantia suppeditat.

§. XIX.

Quodsi vero loca scripturæ in hac quæstione Non attendenda sunt, ex jure naturali sunt explicanda, multo magis id obdenda hic observandum erit in dictis patrum. Et cum scriptura, per se dicta patrum, rationi repugnare non possit, autoritates humanae vero sapientie rectæ rationi repugnent, non admittenda erunt illæ in hac quæstione, si rationi contradicant, sive sint dicta patrum ecclesiæ, sive loca moralistarum, pontificiorum; sive responsa academica facultatum theologiarum & juridicarum etiam apud protestantes. Accedit, quod ex variis argumentis

CON-

solum ejus veritatem ex Jure naturæ deducemus. Dissentientes vero primario utantur textibus scripturæ tanquam probantibus assertionem suam, vel etiam nobis eosdem textus opponunt. Quocumque modo eos consideres, non nobis sed ipsis incumbet probatio, loca scripturæ non aliam admittere interpretationem, quam istam suam. Priori modo, quia alias ipsis inculcari potest, nullam esse probationem rei dubiæ per æque dubiam; posteriori modo, quia secundum regulas bonæ interpretationis non respondententi incumbit probatio responsionis, sed opponenti objectionis, & sufficere, si respondens ostendat, aliam esse posse interpretationem loci oppositi.

§. XXI.

Denique cum hoc argumentum ostenderit Non esse etiam hic im-
esse morale & juridicum, non theologicum, & id sua am hic im-
sponte exinde sequetur, quod hic non debeant im-
misceri argumenta theologica, ut quandoque a non-
nullis fieri solet. Ita recte notatum fuit, quod is, qui
dispensationem principis in causa pœnæ homicidii
asseruerat, inter alia adduxerat, principem posse pœ-
nam sumere de vade ob crimen capitale ab altero ad-
missum. Etsi in foro divino Deus pater a Christo tan-
quam vade pro genere humano justissime pœnas
sumserit. (s) Alia enim est ratio justitiæ divinæ in
negotio redemptionis, alia justitiæ humanæ in quæstio-
nibus juris naturæ. Ita theologî orthodoxi docent
adversus Socinianos, Deum salvis regulis justitiæ sapi-
enter imputare Christo peccata humana, & meritum
Christi peccatoribus fide id arripientibus, etsi homo
talia faciens violaret regulas justitiæ humanæ. (t) Sic

miscenda
argumenta
theologica.

(s) Magn.
Dn. Rechen-
berg d. dis-
sert. §. 22.

(t) Dn. Pre-
ses de fundam.
I. N. & G.
cap. proem. §.
29. & l. I. c.
7. th. 30. seq.

C in

in quaestione de jure aggratiandi in genere nemo ex
rheologis, quod sciam, istud principibus negat com-
petere salva justitia, cum tamen iterum theologi or-
thodoxi adversus Socinianos doceant, Deum patrem
salva justitia sua jus aggratiandi erga primos parentes
post lapsum exercere non potuisse, & exinde
necessitatem mediatoris Christi
astruunt.

CAPUT II.

Probatio, quod Principi competat
jus aggratiandi etiam in causa homi-
cidii.

§. I.

Nobis non
incumbere
probatio-
nem asserti-
onis.

Postulant regulæ prudentiæ, ne quis sine causa
sufficiente sibi ipsi onus, quod prudenter evi-
tare potest, imponat. In foro reus imprudens
foret, si actore non probante ipse in se vellet suscipere
probationem innocentia suæ. Sic & in quaestionibus
controversis probatio non illi incumbit, qui pro se ha-
bet præsumtionem, sed qui præsumtionem illam vult
elidere. Nos vero jus licentiæ principi indulgen-
tes, ut etiam homicidis dolosis ex gratia pœnam re-
mittere aut mitigare possit, pro nobis habemus du-
plicem præsumtionem, sive nimirum licentiam in ge-
nere respiciamus, sive licentiam juris aggratiandi in
specie.

Sive licenti-
am in gene-
re respicia-
mus.

§. II.

Nam quod licentiam in genere attinet, omnia
homini licent, quæ legibus non sunt præcepta vel
pro-

prohibita. Unde Grotius recte docuit, permissionem seu licentiam non esse actionem legis, sed actionis negationem. Si ergo omnia licent, & jus aggratiandi homicidarum licebit, nisi dissentientes afferant probationes prohibitionis & quidem ex jure naturali per monita capitis præcedentis. Atqui tales probationes non attulerunt, ergo salvum erit hoc jus aggratiandi principi evangelico.

§. III.

Quod vero spectat ad jus aggratiandi in specie, sufficit nobis, quod dissentientes concedant, jus aggratiandi pœnas delictorum in genere competere principi, excepta tamen esse quædam delicta, & inter excepta esse homicidium dolosum. In dubio vero semper præsumtio est pro regula, nisi probetur exceptio. Unde & in foro, si reus simpliciter neget, actori incumbit probatio; si factum non diffiteatur, sed exceptionem tamen adducat, intuitu exceptionis, quoad onus probandi habetur pro actore.

§. IV.

Uti tamen sæpe interest reorum, ubi evidentia juris præditi sunt, a probatione ejusdem non abstinere, ita & nos non fugiemus probationem assertionis nostræ, ne dissentientes id adscribant diffidentia causæ, præprimis cum evidentia assertionis nostræ talia non pauca suppeditet, ex doctrina de jure aggratiandi in genere.

§. V.

Aggratiatio est species dispensationis. At quicumque legem ferre potest, potest etiam circa eam dispensare. Scio regulam hanc admittere limitationem in lege naturali. Sed sufficit nobis, si valeat in positiva. Omnes enim pœnæ veniunt ex jure positivo. At vero princeps jure positivo non est obstrictus.

G 2

§. VI. Sen-

Evidentiam tamen causæ hic facile suppeditare probationes etiam superfluas. Hæc pertinet præcipue, quod pœnæ omnium delictorum veniant ex jure positivo, etiam

homicidii.

§. VI.

Jus naturæ non potest determinare ullam poenam.

Sentiunt dissentientes, potissimum momentum quæstionis nostræ versari in illa assertione, ergo opera danda est, ab ea firmetur perspicue. Dixi, omnes poenas venire ex jure positivo. Et si enim jus naturæ in genere dicitur, puniendos esse delinquentes, tamen non determinat jus naturæ modum poenæ in nullo delicto, sed determinationem ejus relinquit arbitrio & prudentiæ principis. Nec poterit jus naturæ determinare ullam poenam, quia poena, si justa sit, debet proportionem habere cum delicto, delicta vero infinites variant, etiam ejusdem generis. At quæ talia sunt, regulis universalibus, quales sunt dictamina juris naturæ includi nequeunt. Sic jus naturæ dicitur quidem medico, ægrotantibus succurrendum esse medicamentis aptis. At quænam medicamenta apta sint, frustra quæret medicus in jure naturæ, cum pertineant ad artem medicam. Sic jus naturæ dicitur, neminem in contractibus lædi debere, sed res vendendas justo pretio. At justum pretium non determinat jus naturæ, sed determinatio ejus pertinet ad prudentiam oeconomicam. Ita determinatio poenæ etiam ex prudentiæ politicæ regulis petenda est, non ex jure naturæ.

§. VII.

Nec dicitur poenam capitaliter ho-
micidio.

Quod homicidium in specie attinet, eadem est ratio, quia & homicidia dolosa infinites circumstantiis variant. Neque jus naturæ indicat, quædam delicta capitaliter esse punienda, quædam poenis levioribus. Indicat tamen prudentia politica, non omnia delicta esse punienda æqualiter. Istud enim paradoxon Stoicorum,

corum, delicta esse æqualia in prudentia politica non habet locum. Male audiunt leges Draconis, omnia delicta capite punientis. Nescio, annon in easdem prudentiæ regulas impingant, qui nulla delicta volunt puniri capite. Et si propterea non æque sint imprudentiæ accusandæ leges, quæ delicta apud alios multos populos capitalia minori poena coercent. Exemplar prudentiæ legislatoriæ in republ. Mosaica illustrat valde assertionem, quod quædam delicta recte puniantur capitaliter, quædam minori coercitione. Ergo prudenter etiam & recte homicidium poena capitali puniri potest, non tamen semper debet. Poenas enim ex jure talionis præcise sumendas esse, jam refutatum est ab aliis. (u) Id saltem dicitur, jus talionis non habere eum, qui paria iis quæ fecit patitur, causam conqverendi, quod ipsi fiat injuria; non dicitur, eum, qui injuriam passus est, debere tantum damnum inferre, quantum alter fecit; non dicitur, eum qui jus coercendi habet, aut tantum, aut non majus damnum inferre debere, ut vel ex jure coercitionis paternæ liquidum est.

(u) Pufend.
de J. N. & G.
VIII. 3. 27.

§. IIX.

Sed etiam ponamus, jus naturæ determinare poenam homicidii, ut certum est non determinare, tantum tamen abest, ut inde firmum pro sententia dissentientium possit accedere argumentum, ut potius pro nostra sententia ita liceat argumentari. Præceptum juris naturæ de puniendis delinquentibus in genere non tollit jus aggratiandi in genere. Ergo præceptum juris naturæ de puniendo capitaliter homicida, si quod foret, non tolleretur jus aggratiandi homicidam in specie. Verum est, non potest dispense

Imo etsi dicitur, non tolleretur tamen jus aggratiandi.

fare princeps leges naturæ, sed nota etiam est differentia inter præcepta juris naturæ negativa & affirmativa: illa nunquam aliter se habere possunt; hæc vero varias admittunt limitationes ex variis circumstantiis. Scholastici differentiam ita efferre solent. Præcepta negativa obligare semper & ad semper, affirmativa semper quidem, sed non ad semper, id est, multas posse rationes esse, quæ svadeant vel jubeant cessationem actionis ad tempus in præcepto affirmativo.

§. IX.

Non debet tamen fieri aggratiatio homicidii sine causis prudentibus.

Neque enim putandum est, dum de jure aggratiandi homicidam loquimur, nos defendere velle libertatem homicidas quosvis impunes dimittendi, aut etiam svadere principi, ut contra regulas prudentiæ ex vitioso affectu hic dispenset. Uti in genere jus dispensandi & aggratiandi debent exerceri non tumultuarie, sed ex rationibus & causis prudentibus, non tamen peti-

(w) *Ziegl. de jur. Majest. l. 1.* dubie subintelligenda sunt, in assertione de licentia gratiam concedendi homicidæ. Unde frequentius etiam est *l. c. 7. §. 2. 3.* & *l. c. 8. §. 1. 4.* in hoc nostro casu ea species aggratiationis, quæ non plane impunem dimittit homicidam dolosum, sed saltem poenam capitalem mitigat in mitiorem. Nam raro subsunt rationes svadentes omnis poenæ dimissionem.

§. X.

Potest princeps mitiori poena homicidam punire, quia potest poenam homicidii capitalem plane tollere.

Et pro hoc gratiosæ dispensationis genere militat novum argumentum. Cur non licitum esset principi remittere poenam capitis homicidæ & eum alio modo punire, cum plane mutare possit poenam homicidii omnis dolosi in poenam, quæ vitam non adimit. Majus autem est, posse posterius facere, quam aggratuare

tiare saltem paucos homicidas. Licitam vero esse mutationem legum in hoc capite fuit ex doctrina præcedente, quia determinatio omnis poenæ relinqvenda est prudenti arbitrio principis. Sæpe autem variare potest utilitas reipublicæ, ut quemadmodum crescentibus delictis crescunt poenæ, ita etiam aliis causis emergentibus poenæ decrescant.

CAPUT III.

Origo sententiæ negativæ ex
arcanis Papisticis.

§. I.

SI ea, quæ à plurimis gentibus usitata sunt, juris gentium quædam faciunt speciem, poenæ capitales homicidarum nequaquam juri gentium sunt ad scribendam, sed potius poenæ capitalibus minores. Sane Romani olim, uti nulla delicta morte puniebant, ita diu homicidium etiam poena mitiore coercebant. De populis occidentalibus plerisque constat, eos poenam pecuniariam & satisfactionem propinqvorum occisi certo multæ genere homicidis etiam dolosis distasse. Et de Danis, Polonis, Svecis, Frisiis, Holsatis, Saxonibus, Bajuariis, Alemannis, Scotis, &c. id jam probarunt alii. (x) Certum quidem est in lege Mosaica poenam capitalem distari homicidæ, sed multa sunt in lege Mosaica prudentissime statuta, quæ tamen propterea neque ad jus naturæ in universum spectant, neque jus gentium faciunt.

In Homicidium ex jure gentium poenis non capitalibus animadvertum.

(x) Besold. Theol. Pract. voce Todten Hals lösen. Schilt. Exerc. ad Pand. 49. §. 114. sq.

§. II. Ex

§. II.

Nulli scri-
ptores Eth-
nici nec Ju-
dæi in du-
bium voca-
runt jus ag-
gratiandi
homicidas.

Ex scriptoribus porro græcis vel latinis qui Gen-
tiles fuerunt, nemo unquam jus aggratiandi in pœna
capitali homicidii principi competens vocavit in con-
troversiam. Imo ne Judaici quidem Dd. ita legem
Mosaicam de puniendo capitaliter homicida exponere
sunt ausi, ut vel regi Ebræorum, vel Principibus reli-
giosis quis jus hic dispensandi tollerent, cum partim Regi
Hebræorum dederint potestatem ex utilitate reip. faci-
endi contra legem Mosaicam prohibentem, & legem
de puniendo capitaliter homicida statuant non pertine-
re ad totum genus humanum. (y)

(y) *conf. Schi-
chard. de ju-
re reg. Hebr.
Theor. 14. n.
99. p. m. 251.*

Selden. de J.

N. & G. l. 4.

c. 1. p. 431. sq.

Origo sen-
tentia nega-
tiva debetur
clero ponti-
ficio.

(z) *Calovii So-
cianism. Pro-
sig. disp. 27. p.
958. citat.*

*Magnif. Re-
chenb. d. dis-
sert. S. 11.*

§. III.
Neque tamen sententia communis negans de-
mum post reformationem inter Protestantes orta, sed
à Doctoribus & Moralistis Pontificiis accepta & reten-
ta fuit. Quo seculo eadem sit orta, jam excutere non
vacat, nec otium superest. Forte absque magna dif-
ficultate id inquiri posset, si quis evolveret & adspice-
ret dicta Patrum ecclesie, quæ à Theologis nostris ci-
tari solent adversus Socinianos in quæstione de licentia
ultimi supplicii. (z) Multa à Patribus ecclesie fuere
bona fide & intentione ob ignorantiam juris naturæ
fecus ac par erat tradita, quæ clerus Pontificius vertit
in arcana politica papatus. Hanc vero sententiam, eo
pertinere sufficienter vel ex eo probare licebit, si osten-
derimus, secundum doctrinam cleri jus aggratiandi
homicidas denegatum Principibus laicis, concessum
vero clero, item clericos homicidas non esse capite pu-
niendos. Nam si esset lex moralis, i. e. universos ho-
mines obligans, neque clero licuisset intercedere pro
homi-

homicidis ne capitaliter puniantur, neque clericos a poena capitali eximere. Deinde late hæc arcanum papatus etiam exinde constabit, quod hoc pacto clerus Pontificus occasionem sumserit vindicandi sibi potestatem legislatariam, & corrigendi leges populorum mitiorem capitali poenam homicidio dictantium.

§. IV.

Extat in epistolis Augustini epistola Macedonii Jam Augustinum, ubi multa eaque gravia dubia moderate movet contra intercessionem cleri pro delinquentibus, etiam impoenitentibus. (a) Respondet Augustinus (b) ita ut prolixè quidem istum morem defendere suffineat, sed non ubique regulis bonæ disputationis observatis. Dissimulat enim primariam objectionem de intercessione pro impoenitentibus, simul vero tacite indicat, jam illo tempore latuisse aliquid arcani politici, cum clerus liberatos ita a poena civili, subiceret tamen poenis ecclesiasticis. Et quamvis ibidem nec a Macedonio nec ab Augustino verbis expressis mentio fiat homicidii, tamen intercessionem cleri etiam ad homicidas dolosos pertinuisse ipsum factum Augustini docet, intercedentis (c) pro Donatistis, ne morte puniantur, etiam si de criminibus atrocioribus fuerint confessi, inter quæ etiam homicidium dolosum nominatur. (d) Jam dudum vero probarunt theologi protestantes, intercessionem illas ex papatu esse. (e)

Jam Augustini tempore defensa intercessio cleri pro homicidis etiam dolosis. (a) Epist. 53. (b) Epist. 54. (c) Epist. 158. 159. 160. (d) d. Epist. 158. ab initio. (e) Magnif. Dn. Rechenb. d. dissert. S. 21. ubi & Danhauserum & Riperum citat.

§. V.

Et jam suo tempore Baldus (f) meminit, comperere Cardinalibus privilegium, ut si obviam fiant Cardinalibus jus aggratandi sibi vindicant, illi

(f) in l. addictos C. de appellat.

ex consue-
tudine irra-
tionabili.

illi, qui ad supplicium ducitur, impositione pilei sui immunem a pœna constituta faciant, unde præ caute- la commendatarum advocatis a cautelarum scilicet i- bus, ut, quando condemnatus ad locum

(g) *Capoll. Tract. cause- larum caus. 2. in princ.*

supplicii, per rei amicos procurarent, ut ductio fit per loca per quæ Cardinali alicui esset transeundum.

(h) *Tiraq. de pœn. remper. rom. 7. c. 55. n. 1. in fine.*

(g) Etideo tempore, quo curia erat Florentiæ, per contrariam cavebant cautelam iudices, ne ducerentur rei per ejusmodi loca, quibus, Cardinales obvian-

(i) *in l. addi- ctos C. de episc. audi- ent. in fine Adde Barbo- se. non data opera intervenisse. (k) Ph- tarch. in Numa.*

rent. (h) Sed jam suo tempore irrationabilitatem hu- jus moris observavit Paulus Castrensis. (i) Forte id privilegium petatum ex moribus antiquæ Romæ gentilis, ubi virginibus vestalibus, hoc privilegium da- tum, ut si forte in aliquem, qui ad capitale supplici- um duceretur, incidissent in publicum prodeuntes, fontem liberarent, jure jurando prævio, forte fortuna

se, non data opera intervenisse. (k) Ph- tarch. in Numa.

§. IV.

Afyla tem-
plorum &
monasteri-
orum, etiam
pro homi-
cidis dolo-
ris.

Pertinet etiam ad arcana papatus, quod a se- culi quarti temporibus suavis, cleri imperatores ro- mani, alique reges & principes christiani pro delin- quentibus afyla constituerint in templis, quod postea pontifices ad quævis monasteria & loca confinia ex- tenderunt. Et quamvis prætextus fuerit, id fieri in singularem Dei honorem & cultum, jam satis tamen a theologis nostratibus observatum est, ejusmodi ori- ginem irrationabilem esse & ex ethnicismo petatum. Optandum foret, patres de ecclesia alias optime me- ritos & hic non aliquid humani passos esse. Jam vero

vero ex annalibus ecclesiasticis constat, quod Jam Chrysofomi tempore graviter valde tulerint episcopi christiani, quod Eutropius hunc morem nulla sana ratione munitum abrogare intenderit, & quod etiam ipse Chrysofomus hæc asyloꝝ, jura defendere allaboraverit, (l) Huc pertinet etiam, quod magnum illud ecclesiæ lumen Augustinus Bonifacio cuidam excommunicationem minetur, quod quendam ex ipse ecclesia abstraxisset, quasi Deum, scilicet, ita graviter offendisset. (m) Sed ad talia respondere solent nostri theologi, patres in plurimis aberravisse, (n) Et sane res palpabilis est, intentionem papatus fuisse, sub prætextu cultus divini, jura cleri extollere super jura majestatica principum. Dum enim principibus interdiceretur tanquam impium & juri divino repugnans, homicidis indulgere veniam poenæ, etiam ex causa rationabili, contra rationem iisdem persuasum fuit, æstimari Deo placentem & bonum opus sint acturi, si templis & monasteriis darent privilegium, ut impunes essent homicidæ quivis ad ea loca confugientes. Res plana est & pluribus verbis non habet opus.

(l) Chrysof. Hom.

(m) Aug. Epist. 187.

(n) Vide quædam totum hunc §. D. Georg.

Morb. de assis c. 6. §. 8, 26.

§. c. 7. inter-rog. qui de or-

roribus pa-

trium luculen-

ter egisse ait Gerhardum T. I. Confes. cathol. p. 492. seq.

§. VII.

Porro & ex eo apparet, in persuasione, quod Clerici hominibus principi non liceat indulgere veniam homicidio, ob legem universalem divinam, latere arcanum politicum poenæ mortis cleri papalis, quod et si decretalibus epistolis inferuerint legem Moisaicam de homicida morte puniendo: exemtus tamen fuerit clerus ab omni poena magistratus politici, & praxis ecclesiæ romanæ ostendat, nec homicidam clericum posse a magistratu politico

exempti, & potestas dispensandi

circa poenas delinquentis cleri, etiam

ca- in causa

D 2

(o) Cap. I. X. de homicidio.

tam, dolosos homicidas impoſterum ad epiſcopum Martisburgenſem eſſe mittendos, & ab eo perpetuo carceri includendos. (u)

(u) Confer. compaſſata univerſitatis & ſenatus relata a Dn. Præſide d. tr. T. II. p. 34. ſeq. Adde ibid p. 111. n. 18. & p. 115. n. 25.

§. XI.

Et tamen clerus pontificius nunquam potuit in legibus politicis ferre, ut homicidium non puniretur capitaliter, aut in principibus, ut diſpensarent circa pœnam capitalem homicidii. Jam ſupra (w) oſtendimus, apud darum clero populos occidentales pleroſque homicidii pœnam non fuiſſe capitalem. Quod vero poſtea hi mores mutati fuerint in pœnas capitales, haud dubie ſuaſu cleri factum eſt, jus divinum prætendentium. Item & in republica Polonica videtur contigiffe uſque ad tempora Caſimiri Magni, qui anno 1368. antiquam pœnam mulctæ pecuniariæ iterum introduxit, inter alia iſtis verbis utens : *quamvis occidens hominem ſecundum Dei legum ſanctiones, eſſet capitali pœna plectendus : nos tamen rigorem illum temperantes ſtatuimus. & c.* Apud ſucceſſores etiam, addita quidem pœna incarcerationis, & mulctæ pecuniaria aucta fuit, ſed nunquam pœna capitalis iterum introducta (x) & valde verosimile eſt, Caſimirum per *Dei legum ſanctiones* in iſtis verbis intellexiſſe tradita cleri, leges Dei (universales) hic perpetuo in ore, quamvis falſo ferentes, vel etiam legem Dei Moſaicam, cujus rigorem videlicet non videbatur ferre ſtatus rei publicæ Poloniæ. Et poterat hoc ſenſu abſque nota impietatis voce *rigoris* (utpote termini indifferentis & ſua ſignificatione nativa

Lex polonorum de pœna non capitali tali homicidii Romano in viſa.

(w) *Supra e. hoc §. 1.*

(x) *Vide ſtatuta regni Poloniæ in ordinem Alphabeti digeſta, voce homicidium.*

non connotantis aliquid vitiosi) uti Casimirus, uti voce priori opposita *laxitatis* quis uteretur, si quis legislator christianus diceret, quod *laxitatem* sanctionum divinarum in permittenda polygamia, & in poena dupli intuitu furti, in sua rep. velit restringere. Sed facile quis sibi imaginari potest, quantis calumniis ista verba dederint occasionem apud clerum pontificium & ejus clientes, in ista papatus crassitie, si quis perpendat, quam perverse adhuc in ipsa luce evangelii ea interpretatus sit Arnisæus. (y) *Hoc scilicet*, inquit, *erat*

(y) *De juri-terpretatus sit Arnisæus. (y) Hoc scilicet*, inquit, *erat*
bus majest. l. regis humani, accusare iniquitatis leges divinas, easque id-
 94 *circo abrogare, quasi ipse sapientior esset ipsa sapientia, &*
quod hac justum esse jubet, ille nimis rigoris accusatum dam-
nare deberet. Unde non mirandum, quod tandem sub
 rege Poloniarum Stephano, alias valde obnoxio ordi-
 ni clericali, persuasionibus suis falsa pietatis obtinuerint, ut rigorem poenæ capitalis iterum introduxerit, addita ratione, quod *lex divina* de puniendo capitaliter homicida *antiquior sit illa*, quam Poloni allegabant, *heo-*
consuetudine, (z) haud dubie alludens ad verba *statu-*
tituti Casimiriani modo excepta.

heo-
im-
lit.

§. X.

per Id etiam obtinuit clerus pontificius per arca-
 po- num istud politicum, ut in quæstionibus circa jus aggra-
 ex- tiandi in homicidio, ut in omnibus aliis rebus, ad forum
 ute conscientia pertinentibus, a consiliis excluderentur
 on- politici & Jcti, & solus ibi regnaret clerus. Conne-
 hac xio palpabilis est. Dicebant, principibus christianis
 e. interdictum esse jus aggratiandi homicidas per legem
 divinam in scriptura sacra contentam. At interpre-
 ratio-

eationem scripturæ sacræ pertinere ad solos theologos. Adde, quod ante reformationem clerus pontificius ad facultatem theologicam traxerit doctrinam juris naturæ, sub variis titulis, & inter alios etiam sub titulis casuum conscientiæ, atque sic a quæstionibus conscientiæ exclusit professores philosophiæ & juris, cum tamen æque ad professores philosophiæ moralis atque ad JCTos pertineat informatio conscientiæ, & responsio de casibus conscientiæ, i. e. de eo, quod justum est, & injustum. Debebant eque post reformationem JCTi & philosophi evangelici se in integrum restituere & doctrinas sibi competentes, ut juris divini universalis, seu naturæ vindicare, easque a fermento arcanorum clericalium purgare. Sed cur id non sit factum, alibi docuit Dn. Præses ^(a) Unde ^(a) In præf. excusandi quidem ob errorem seculi communem, sed ^{ad Grotii versionem germanicam.} non imitandi sunt scabini Lipsienses apud Carpovium ^(b) remittentes quæstionem, an princeps salva conscientia jus aggratiandi in poena homicidii exercere possit, ad Dn. Theologos, tanquam a suo foro alienam; quamvis & contextus ostendat, & quæ Carpovius ipse annotavit, id responsum magis fuisse negationem quæstionis, civilitate aliqua occultatam, quam seriam sententiam scabinorum, repugnantem videlicet responso statim præcedenti. Sed notum tamen est, civilitatem non omnem ubique esse suadendam, sed sæpe etiam nocere.

CAPUT IV.

Responsio ad argumenta præcipua dissentientium.

§. I.

Cur hic respondeatur saltem ad argumenta præcipua.

Non expectabis hic, ut ad singula velimus respondere, quæ dissentientes, arcani illius papistici, sive pontificii sive evangelici, sive astuti, sive bona fide errantes, defensores proferre solent. Hoc enim res immensi laboris foret. Ita modo prolixis autoritatibus patrum ecclesiæ, theologorum & Juratorum ex omnibus tribus religionibus, quæ in imperio Romano tolerantur, item juris utriusque, tam civilis quam canonici; modo corraffione textuum scripturæ sacræ, ad rem plane non pertinentium, sed contortis consequentiis huc applicatorum, utuntur dissentientes, modo contra anabaptistarum dogma de justitia poenarum capitalium disputant, modo supponunt, acsi nostra sententia principibus indulgeret licentiam, absque ulla ratione homicidas pessimos & inemendabiles in damnum reip. evidentissimum a poena debita eximendi &c. Sed, ne ad ista singula seorsum nobis hic cum tædio, & nostro, & lectoris respondere cogemur, præmissimus in capite primo curatorem status controversiæ formationem, & monita circa fontes probationum. Unde ad omnia illa modo memorata argumentandi genera adversariorum in genere respondemus, vel quod non feriant thesin, nec nobis contradicant, vel quod autoritates istas non agnoscamus in materia juris naturæ. Ergo sal-

saltem illa argumenta dissentientium considerabimus, quæ directo nostram assertionum oppugnare videntur, partim desumpta ex ratione, partim a dictis scripturæ, quæ videntur continere leges universales.

§. II.

Communitè urgetur jus naturæ dictare pœnam capitalem homicidis, quia nihil magis naturale sit, quam ut quod quisque damnum alteri intulerit, jure talionis ipse rursus patiatur; in jure naturæ vero non competere principi potestatem dispensandi Resp. (1.) negando antecedens. (2.) Contrarium, & quod jus naturæ nullam pœnam determinet, supra (c) fuit ostensum. (3.) Etiam supra (d) notatum, falsam esse hypothèsin, quod fundamentum pœnarum justarum sit desumendum ex jure talionis. (4.) Confunditur jus naturale permissivum, cum proprio dicto & præceptivo. Naturalis illa ratio de talione saltem probat, licere principi capitalem pœnam dictare homicidis, contra anabaptistas: non probat, principem id semper facere *debere*. (5.) Ad consequens respondimus statim ad argumentum sequens.

Responsio
ad I. jus natura
dictare
pœnam ho-
micidis ca-
pitalem.
(c) *Supra c.*
2. §. 6.
(d) *c. 2. §. 7.*

§. III.

Instant porro dissentientes. Etiam si jus naturæ non dictet pœnam capitalem homicidis, tamen id certe dicitur, ut pœna debeatur delinquentibus, adeoque principem, qui jus suum cuique tribuere debet, nec hic dispensare posse. Respondeo (1.) iterum negando antecedens. (2.) Inconvenientem esse locutionem, & poëticam magis quam philosophicam, quod pœna debeatur delinquentibus, jam alibi ostendit Dn.

E Præ-

(e) *Instit. juris
div. lib.
3. c. 7. §. 61.
leg.*

Præses (e) (3.) Etsi debeat reipublicæ princeps pœnam delinquentium, tamen hæc obligatio ejus ita explicanda est, ut non tollat jus aggratiandi, tolleret vero, si nunquam liceret pœnam remittere. (4.) Ergo argumentum hoc repugnat doctrinæ ipsorum dissentientium, qui non negant jus aggratiandi in genere, sed potius id præsupponunt, cum tamen hoc argumentum, si quid valeret, valeret contra omne jus aggratiandi. (5.) Etsi debeat ex virtute justitiæ punire fontes princeps, tamen debet etiam ex virtute clementiæ quandoque remittere aut mitigare pœnas.

(f) *c. 2. §. 8.*

(6.) Jam supra (f) notavimus, leges juris naturæ affirmativas admittere, ratione infinitarum circumstantiarum, limitationes, ut adeo si princeps istas limitationes in actum deduceret, propterea tamen non dici possit dispensare velle circa jus naturæ, sed hoc maneat indispensabile.

§. IV.

ad III. De-
um Gen. IX.
6. tulisse le-
gem univer-
salem de ho-
micidio ca-
per hominem.
pituliter pu-
niendo.

Jam pergamus ad dicta scripturæ præcipua, ex quibus dissentientes probare volunt, jure divino universali prohibitam esse indulgentiam veniæ intuitu homicidæ. Urgent initio dictum *Gen. IX, 6. Quicumque sanguinem fundit, ipsius etiam sanguis fundetur per hominem. Nam Deus hominem condidit ad imaginem suam.* Respondeo (I.) in textu ebraico esse futurum, quod etiam intelligi potest de eo, quod judicio Dei occulto communiter fieri solet, ut homicidæ, etiamsi effugiant pœnas humanas, tamen eorum sanguis fundetur iterum ab aliis hominibus. (2.) Nec juvat dissentientes, quod dicant, in pluribus tamen locis futurum etiam notare id, quod fieri debeat ab hominibus per

mo-

modum præcepti. Nam non sufficit, quod ita intelligi possit, sed sufficit nobis, quod etiam prior sensus locum habere queat. Ubi vero quaritur, quis sensus sit præferendus, non nobis incumbit probatio, sed dissentientibus per monita superius. (g) (3.) Pro nostro explicatione militat regula, de interpretatione præferenda quæ optime convenit cum jure naturæ, at talis est, quæ principi relinquit potestatem dispensandi in omnibus delictis. (b) (4.) Quodsi dixerint dissentientes, rationem tamen subjunctam de imagine Dei esse universalem, respondebitur, aliud esse propositionem universalem, aliud præceptum universale. Manet etiam propositio universalis, si interpretatio nostra habeat locum. (5) Si regerant, non esse universale, quod homicidæ judicio Dei occulto per alios homines interficiantur, respondebimus, nec hoc necesse esse, cum etiam in præceptis affirmativis, in concursu duorum vel plurium præceptorum affirmativorum, unum alteri cedat, & ita exceptiones admittat. (6.) Si ulterius urgeant, ita vero nostra interpretatione admissa supponi, quasi Deus velit approbare delicta, cum & ille alter priorem homicidam interficiens novum delictum committat; at hanc suppositionem esse absurdam, utpote repugnantem justitiæ & sanctitati divinæ: Respondebimus, id quidem suppositum ex nostra interpretatione non sequi, cum dictum illud non exponamus, quasi Deus illud alterum homicidium præcipiat, sed saltem permittat. Et non magis istud suppositum in nostra expositione est necessarium, quam in genere in aliis judiciis Dei occultis, ubi adulter adulterio, fur furto, perjurus perjurio

(g) c. r. §. penult.

(h) per probata c. 2. integro.

jurio frequentissime puniuntur. (7.) Non præscribi in illo dicto legem magistratui politico, etiam exinde verosimile est, quia illo tempore in familia Noachi nondum erat respublica, nulli adeo magistratus erant. (8.) Dictum illud non continet novam legem, sed est saltem appendix legis præcedenti des non comedendo sanguine. (9.) At illud præceptum de non comedendo sanguine non est præceptum universale, scilicet tale, quod perpetuo obligat, (de quali nobis sermo est,) cum Christianos illa lex non obliget. Ergo si maxime etiam ille noster versiculus esset lex universalis, quia data Noacho restauratori generis humani, tamen & ipsi tanquam appendix prioris non foret perpetua. (10.) Quamvis esset lex etiam universalis perpetua, tamen foret lex affirmativa, multas limitationes admittens, ut sapius est inculcatum.

§. V.

Ad IV. De
Mosaica
præcepisse
capitalem
homicidii
pœnam.

Porro urgent præceptum *Exod. XXI, 12. Homicidam iterum interficiendum esse.* Respondemus (1) præceptum hoc, si derivetur ex dicto illo, præcepti Noachici appendice, de quo modo dictum, repetendas hic esse omnes responsiones in paragrapho præcedente adductas. (2.) At vero, si ab eodem separetur, esse legem Israelitico populo a Mose datam, adeoque non magis pro lege divina universali habendam esse ac illas, quæ mox sequuntur, de interficiendis illis, qui palantes verberarint, aut iis maledixerint. (1) (3.) Præceptum illud Mosaicum loqui quidem de homicidio doloso, sed non omni. Est enim homicidium dolosum seu voluntarium duplex, subitaneum, quod in rixa non vel parum præmeditata contingit, & insidiosum.

(2) *Exod. XXI,*
15. & 17.

ſum. Legem Moſaicam ad hoc ultimum pertinere
 perſpicue declarant verſiculi ſtatim ſequentes, (k) & (h) Sc. verſ.
 inſuper etiam illustratur argumento caſus ficti a foe- 13. & 14. d.
 mina Thecoenſi Davidi propoſiti, (l) ubi David fe- cap.
 cundum, non contra legem Moſaicam vitam condona- (l) II. Sam.
 bat fratricida, ſecundum obſervationem noſtram. Ne- XIV. v. 5. 8.
 que enim magis rem explicant, quam implicant, tri-
 plices reſponſiones Grotii, Vatabli & Cajetani ad il-
 lum locum. (m) Cajetanus vult, legem Moſaicam (m) Recenſi-
 capitalem poenam dictare homicidio voluntario, non tie a Magnif.
 repentino & caſuali. Sed hic inconvenienter opponit Dn. Rechen-
 repentinum voluntario, cum potius repentinum ſit berg. diſſert.
 ſpecies voluntarii, & illi opponatur deliberatum ſeu ſepius citis
 inſidioſum altera voluntarii homicidii ſpecies. Ergo §. 25.
 & eadem inconvenientia de papilis ſubest, dum re-
 pentinum homicidium & caſuale habet pro ſynony-
 mis. Frigidior eſt reſponſio Vatabli, excuſantis Da-
 videm, quia lex jubeat, (n) ne quis occidatur, niſi duo- (n) Deuteron.
 bus teſtibus convictus, in illo vero caſu fuiſſe fratri- XVII. 6.
 cidium ſecretum. Quis enim hanc circumſtantiam Va-
 tablo revelavit, decepto haud dubie, quod ibi narretur
 homicidium in campo factum eſſe, nemine præſente,
 qui iſtud impedire potuerit. At debuiſſet cogitare
 Vatablus, quod teſtes duo ad eſſe potuerint, homicidium
 videntes, etſi non fuerint ita propinqui, ut impedire id
 potuerint. Deinde præceptum de duobus teſtibus non
 excludit alia probationis media per confeſſionem rei,
 aut alia, quæ artificialia vocantur. (o) Etſi fuiſſet ſecretum
 fratricidium, ſcœmina (o) Argum.
 Thecoœna eo caſu non fuiſſet uſa, tanquam parum Jeſ. VII. v. 20
 pertinente ad ſcopum ejus, cum Abſolonis factum ha-
 be-

beret multos testes. Denique si Grotii ea est sententia, quasi David hic præcipitanter responderit foeminae, non sumto spatio ad legem recogitandam, atque foeminae id Promississet, quod in ipsius arbitrio non erat, sed pertineret ad potestatem senatus vel synedrii, valde quid humani hic passus est vir alias summus. Istud enim assertum de præcipitata responsione regis repugnat circumstantiis historicis, (p) nec præsumendum est, regem tam sapientem aliquid promississe, quod non esset in sua potestate, præprimis cum iterum in contrarium ducant ipsius facti circumstantiæ.

(p) d. II. Sam.
XIV. v. 8. 10.
II.

(q) præprimis
vers. 11. ibid.

(r) L. 2. c. 14.
p. 922. 924.

(q) Et falsum esse, quod sub regibus Judaicis synedrium habuerit potestatem invito rege condemnandi vel absolvendi, sed tum apud regem fuisse jus vitæ & necis, satis docuit doctissimus Seldenus. (r) (4.) Etsi & hæc lex foret universalis, tamen ut omnes affirmatiuæ admitteret exceptiones, ne repugnaret juri aggratiandi, quod etiam in ipsa republica Judaica contra indubium sensum legis hujus fuisse a regibus exercitum docebunt dicenda inferius.

§. VI.

Ad V. quod
Johannes
necessitatem
pœnæ capitalis
disertis
verbis inculcet.

Solent etiam adducere dissentientes dictum Johannem in Apocalypsi, in eo videlicet gloriantes quod ibi claris verbis ejus, quod fieri *debeat*, non, quod *so- lum futurum* sit, mentio fiat. Diserte enim dicitur: *Qui gladio occidet, eum oportet gladio interfici.* Sed respondemus: (1) Istud *oportet* necessitatem quidem denotat, sed non ubique necessitatem moralem, sed sapius etiam physicam, ut adeo quoad explicationem parum differat a significatione ejus, quod certo futurum est, sine respectu ad debitum & indebitum. (2) Istum
fen-

ensum etiam suadet contextus cum ibi plane non agatur de officio imperantium, sed de prædictione malorum futurorum. (3) Uti totum negotium propheti- cum est donum Dei, supra omnem rationem positum & plane extraordinarium, ita ex factis prophetarum non poteris regulas morales de bono & malo facere. Multo minus in doctrina veritatis assertiones dogmaticæ probabuntur aut improbabitur convenienter ex ver- bis prophetarum.

CAPUT V.

Exempla & autoritates virorum

doctorum pro nostra sententia.

§. I.

Poteramus eque superfedere hoc capite, si lectores essent assueti veritatem examinare ad regulas sensus communis & principiorum genuino- rum. Nunc cum fere deunx eruditorum immer- sus sit adhuc in præjudicio autoritatis, ostendemus, nec nobis deesse exempla principum, non quorumvis, sed piorum, & consiliis sapientibus utentium, qui jus aggratiandi exercuerunt etiam in causis homicidii do- loli; nec deesse ulterius consensum eruditorum eti- am nostræ i. e. orthodoxæ religionis, tam theologo- rum quam Jctorum, ut nimirum, si rationes nostræ non queant præjudicium autoritatis, quod in talibus le- ctoribus est, loco movere, saltem hæc exempla & autoritates id operentur, ut minimum incipiat vacil- lare.

Ufus & sco-
pus hujus
capitis.

§. II. Ia

§. II.

Qualia ex-
empla hic
sint expe-
ctanda.

In exemplis non solliciti erimus de remissione poenæ homicidii ex causa justifica, ex regulis justitiæ dictitante poenæ remissionem aut mitigationem; quia jam cap. I. docuimus, ista exempla non pertinere ad quæstionem præsentem, sed afferemus exempla de remissionibus gratiæ ex causa quidem rationabili, sed tali tamen, quam alias non solent admittere dissentientes. Tales vero sunt, remittere aut mutare poenam ob spem emendationis, ob studium conservandi saltem unum ex duobus civibus, aut membris reipublicæ, ob merita præcedentia, ob sustentationem familiæ delinquentis, alias cum fame & paupertate luctaturæ, ob intercessionem amicorum vel delinquentis, vel principis aggratiani &c. Nam in his & similibus causis, ob auctoritatem sententiæ dissentientis, non

(*) *Carpz. Pr. autem JCrī fere quicquam definire, quod illi displice-*
crim. q. 150. n. re possit. (†)

§. III.

43.
Exemplum
Davidis, vi-
plex regis
ri secundum
exercere volentis
cor Dei. ag-
gratiantis
fratricidam
Abfolonem.

(†) II. *Sam.*
XIV. 12. seq.

Atque hic occurrit præ cæteris exemplum duplex regis Davidis, non solum jus aggratiandi serio exercere volentis in casu a fœmina Thecoensi ficto, sed & statim in casu vero, ad persuasionem ejus intuitu fratricidii, quod Abfolon exercuerat adversus fratrem Ammonem. (†) De priore jam egimus capite præcedente. Posterius quod attinet, id maxime pertinet ad caput præsens. Etsi enim quoad prius exemplum quidam ex dissentientibus putent id pertinere ad legem Mosaicam adeoque Davidem præcipitanter fecisse; tamen & ex mente dissentientium aliorum, & ex mente nostra ostendimus ibi, casum illum proprie

prie non pertinuisse ad legem Mosaicam. At quod fratricidium Absolonis attinet, & secundum expositionem dissentientium, & secundum nostram id haud dubie ad casus pertinet sub lege comprehensos. Erat enim homicidium deliberatum & insidiosum, quam maxime ullum aliud. Et tamen David, vir secundum cor Dei non hæsitabat, ad intercessionem foeminae illius & Joabi ejus poenam condonare filio. Et quamvis alias David, si contra mandatum divinum quid turpiter fecisset, correptus fuerit a prophetis & etiam punitus a Deo, tamen ob hoc factum ne quidem ulla admonitio ipsi a prophetis facta est. Quod argumentum valde auget verosimilitudinem responsionum nostrarum, quod leges affirmativæ, etiam divinæ, non tollant jus aggratiandi.

§. IV.

Augustus gloriosissimæ memoriæ Elector Saxoniae, de ecclesia Lutherana maxime meritis, & nihil facile sine consilio ministrorum suorum, etiam ecclesiasticorum suscipiens, ad intercessionem tamen Electoris Brandenburgici, homicidæ, qui quidem more conveto propositum fateri volebat, sed communi subterfugio utebatur, interfectum in gladium proprio corporis motu incurrisse, vitam donavit, & omnem poenam remisit. (u) Et notabile est, quod, cum censor narrationem hujus facti expungere vellet, (haud dubie ex communi opinione, contra quam disputamus, seductus) quasi hæc narratio læderet famam Electoris, historicus non sine ratione contra istam censuram sic protestatus, breviter, sed acute adducens, non posse factum hoc famæ Electoris præjudicium creare,

F

sed

Alud exemplum Augusti Electoris Saxoniae.

(u) *Da. Præses in der Historie der Weißheit. T. II. p. 68. ex Annalibus Schneiderei.*

sed potius exinde tanquam exemplo probari, quod Electori regale competat, etiam homicidas aggratiandi. (w)

(w) *Ibid.* p. 49. n. 13. & p. 140. n. 1.

Autoritates pro nostra sunt generum. Alii Doctores circa assertionem ipsam, quam defendimus, vel haesitant, vel etiam nobiscum non consentiunt, sed magis inclinant ad partes dissentientium, vel etiam abstinent plane a tractatione hujus quaestionis, partim timentes potentiam & auctoritatem dissentientium, partim etiam, quia haec tractatio erat aliena ab eorum scopo; interim tamen principia, unde assertio nostra deducta est superius, eadem agnoscunt nobiscum, scilicet, quod jus naturae nullam poenam determinet, aut quod in historia Moisaica nullum contineatur praecipuum universale de puniendo capitaliter homicida, sed quod praecipuum istud Mosaicum pertineat ad leges forenses Judaeorum. Alii vero, diserte eam quam haecenus defendimus sententiam asserunt, etiam ex illis nonnulli vel eandem restringant ad poenitentes homicidas, aut certe praepriis erga illos jus aggratiandi locum habere velint.

§. V.

Quod auctoritates attinet, eae quidem duorum sunt generum. Alii Doctores circa assertionem ipsam, quam defendimus, vel haesitant, vel etiam nobiscum non consentiunt, sed magis inclinant ad partes dissentientium, vel etiam abstinent plane a tractatione hujus quaestionis, partim timentes potentiam & auctoritatem dissentientium, partim etiam, quia haec tractatio erat aliena ab eorum scopo; interim tamen principia, unde assertio nostra deducta est superius, eadem agnoscunt nobiscum, scilicet, quod jus naturae nullam poenam determinet, aut quod in historia Moisaica nullum contineatur praecipuum universale de puniendo capitaliter homicida, sed quod praecipuum istud Mosaicum pertineat ad leges forenses Judaeorum. Alii vero, diserte eam quam haecenus defendimus sententiam asserunt, etiam ex illis nonnulli vel eandem restringant ad poenitentes homicidas, aut certe praepriis erga illos jus aggratiandi locum habere velint.

§. VI.

Nomina consentientium. Ad primam classem pertinent ex Theologis Martinus Chemnitius (x) & Johannes Gerhardus, (y) ex politicis ac Jureconsultis Hugo Grotius, (z) Johannes Seldenus, (a) Caspar Zieglerus, (b) Samuel Pufendorf.

Loc. Theol. de lege Dei c. p. 4.

(y) *Loco de LL. Cerem. & forens. n. 40.* (z) *de J. B. & P. l. 2. §. & II. §. 20.* (a) *de J. N. & G. sec. disc. Hebr. l. 4. c. 1. p. 482.* (b) *de jurib. Majest. l. 1. c. §. S. 54. 55. 56.*

fendorffius. (c) Ad posteriorem Johannes Hennichius, (c) de J. N. & G. VIII. 3. 26.
(d) & D. Philippus Ludovicus Hannekenius (e) Theo- (d) in Consilio
logi Lutherani & Professores, ille Rintelensis, hic statim subju-
Wittebergensis, ut & illustris Jctorum ordo in hac gendo.
academia regia. (f) Ac reliquorum quidem loca (e) De jure
videri possunt in libris eorum ad marginem citatis; gratiae princi-
Henichii vero & facultatis juridicæ Hallensis respon- pi christiani
sa, cum typis impressa non extant, non injucundum in res voce
fore putamus lectori veritatis studioso, si ea disserta- capitalis.
tioni huic nostræ subjuncta legere possit. Ut adeo (f) in respon-
nihil restet, quam ut post gratias divino numini re- so hic annexo.
verenter actas pro concessis viribus, colophonem
discursui nostro imponamus

FINIS.

D. JOHANNIS HENICHII
CONSILIUM THEO-
LOGICUM HOMICIDÆ
DATUM.

Nullum dubium est, quin enorme profus Homicidii sit delictum, quod perpetrat homicida. Pri- enormitas.
mo enim is violat Dei imaginem ac proinde non immerito à Philone sacrilegus vocatur. Dein- de atrocissime idem peccat in societatem, ad quam geniti sunt homines, quæ consistere neutiquam potest, nisi innocentum vita sit in tuto. Optime Florentinus in L. 3. ff. de J. & J. cum cognationem quandam natura inter homines instituerit, consequens est, hominem homini insidiari nefas esse. Hinc homi-

F 2

homicida voluntarius in Ver. Test. obnoxius erat pœnæ capitali, adeo, ut ab ipso Domini altari ad supplicium rapere juberetur. *Exod. XXI. v. 12. 14. & Levit. XXX. v. 17. 21.* neque ullo pretio redimi posset. Terra enim per effusum sanguinem contaminata expiari non poterat, nisi sanguine ejus, qui effuderat illum, ut datur intelligi ex *Num. XXXV. v. 33.* & prisca Christiani, ut ostenderent, quantopere homicidia detestarentur, diu observarunt illam legem, quæ jubet abstinere à suffocato & sanguine. Hinc Octavius apud Minutium Felicem: *tantum ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem novimus.* Et Tertullianus *Apolog. Qvale est, ut quos sanguinem pecoris*

Quatuor for- horre confiditis, humano inhiare credatis. Sortitur autem homicida ra homicidæ. quatuor fora, quibus satisfacere tenetur, divinum, ecclesiasticum, civile & privatum, nec satisfactione uni præstita præjudicat aliis, r. Forum quoniam ipsa quoque jure pœnam sibi debitam exigant. Reipublicæ, Reipublicæ, ut satisfaciat homicida, sufficit, si pœnæ sibi dictatæ se prompte subiciat, nec opus est, si magistratus indicet pœnam, ut reus stri- An Princeps sto jure secum agi postulet. Disputari autem solet, utrum magi- posuit remittat stratus, qui jus mitigandi pœnam habet, homicidam voluntarium tere pœnam teneatur pœna capitis afficere, nec ne? Ego negantem sententiam capitalem amplector, eamque sic probō: si Magistratus tenetur homicidam homicidæ. voluntarium capitis pœna afficere, vel tenetur id facere jure divino Affirmativa naturali, vel positivo. Non tenetur id facere jure divino natura- probatur, li, nam, quod quidam existimant, verba sunt Hugonis Grotii ad *Cap. V.* Nam pœna *Matthæi homicidio naturaliter respondere capitis pœnam, in eo falluntur,* capitalis ho- pœnæ enim delictorum non sunt ipso jure naturæ, aut illa Dei perpetua lege micidarum constitutæ, sed pro modo inde imminenti periculi intendi ac remitti solent. non venit ex Recte etiam idem autor censet, in homicidiis non tam factum iure jure naturæ, dum spectandum esse, quam quæ antea facta fuerit occisoris vita, ve- nerit ne ad hoc facinus impetu, (ita autem nostrum in eadem pro- lapsus esse ne utique dubito,) an deliberatione. Et certe jus nat- turæ optime intellexerit Seneca vir in moralibus apprime exercita- tus. Is autem diserte præcipit, ne quis pereat, nisi quem perire etiam pereuntis interfit. Idem alibi sic loquitur: *pœnam si tuto poterit,*

poterit, donet Princeps, sin minus temperet. Idem alibi: Sapiens multa remittet, multos parum sani, sed sanabilis ingenii servabit. Neque dubium est, quin in promptu sint aliæ pœnæ, quibus homicidia coerceri queant, & tranquillitas reipublicæ conservari possit. Sed nec jure divino voluntario est præceptum, ut à Magistratu christiano Nec jure divino voluntario, Chride necandis adulteris ubique tenerentur observare. Data quidem stianos Princeps ne utiqvam obligant, alioquin iidem adhuc legem tario, Chride necandis adulteris ubique tenerentur observare. Data quidem stianos Princeps est statim post diluvium Noæ lex, ut ejus, qui sanguinem hu-cipes oblamanum effudit, sanguis vicissim effundatur. At hæc quoque gante. Responsio ad cernens. Nimirum cum jam ante diluvium gigantum ætate dictum Gen. promissiva invaluisset cædium licentia, instaurato post diluvium IX. humano genere, ne mos idem invalesceret, tam severe Deus homicidium puniri mandavit. Nulla autem prorsus est consequentia: Deus ob certam causam post diluvium *Gen. f. IX.* mandavit, ut homicida capite plecteretur, ergo magistratus hodieque tenetur, tam gravi pœna homicidam interficere. Non sequitur, inquam, præsertim, si appareat, homicidam non obscura pœnitentiæ documenta edere, & in promptu sit aliud remedium, quo à delinquendo homines absterri possint. Eodem *Genes. Cap.* commestio sanguinis prohibetur, quæ hodie tamen omnino est licita. Non itaque omne, quod capite hoc IX. prohibetur, jure perpetuo & immutabili prohibetur.

Ex novo testamento affertur cum primis solet illud *Apoc. XIII.* Item ad ob- qui gladio occidit, cum gladio occidi oportet. Verum nec hic locus jectio nem probare est idoneus sententiam, quam nos impugnatam imus, ex Apoc. Agit enim ibi Apostolus, patientiam commendaturus, de perfe- XIII. ritoribus ecclesiæ, & docet, eos gravissimas pœnas Deo daturos, ipsumque severe vindicaturum illatas piis injuriis. Hinc subjicit: *In hoc sita est spes & patientia sanctorum.* Ad eundem modum intel- ligi oportet, quod Christus Petro ait *Matth. XXVI. v. 52.* *Converte gladium in vaginam; Nam, qui gladium sumserit, gladio peribit.* Recte enim verba hæc sic exponit Hugo Grotius: Noli Pe-

Consensus
Augustini.

tre, consideratione ejus, quod mihi inferitur, injuriæ concitior Deo præripere ultionem, levia enim sunt vulnera, quæ à te pati possunt. Stat enim rata sententia, crudeles istos & sanguinari- os, etiam te quiescente, gravissimos Deo daturos pœnas suo san- gyne. Bene scilicet Tertullianus: adeo satis idoneus patientiæ sequester Deus; si injuriam deposueris penes Deum, ultor est, si dolorem, medicus est, si mortem, resuscitator est. *Quantam patientiæ licet, ut Deum habeat debitorem.* S. Augustinus, ipsos Donatistas, qui Ca- tholicos Presbyteros persecuti erant, & irucidarant, atque ita omnino pœnam capitis meruerant, citra mortis pœnam casti- gandos esse monet epistola CLIIIX. Pœna ait, sane illorum, quam- vis de tantis sceleribus confessorum rogo te, ut præter supplicium mor- tis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam man- suetudinem commendandam, & epistola seq. ad Marcellinum Comitem ita scribit: Circumcelliones illos & Clericos partis Donati, quos de Hipponensi ecclesia ad judicem pro factis eorum publicæ disciplinæ curâ deduxerat, à tua nobilitate comperi auditos; & plurimos eorum de ho- micidio, quod in Restitutum Presbyterum commiserunt, & de cæde In- nocentii alterius Catholici Presbyteri, atque de oculo ejus effosso, & de digito præciso fuisse confessos. Unde mihi sollicitudo maxima incussa est, ne forte sublimitas tua censeat, eos tanta legum severitate ple- tēndos, ut quæta fecerunt, talia patiantur. Ideoque his literis ob- testor fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius Domini Christi misericordiam, ut hoc nec facias, nec fieri omnino permittas. *Quantum enim ab eorum interitu dissimulare possemus, qui non accusantibus nostris, sed illorum notoria, ad quos tuende publicæ pacis vigilantia pertinebat, præsentari videantur examini.* Nolumus tamen passiones fervorum Dei, quasi vice rationis paribus supplicii vindicari. Non, quæ sceleris hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi & nulla corporis parte trincati, vel ab inquietudine insana, ad sanitatis otium legum coercitione dirigantur, vel à malignis operibus alieni utili operi deputentur. Sed quis non in- telligat, magis beneficium, quam supplicium nuncupandum, ubi nec faci- endi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina subtrahitur? Imple, Chri-

Christiane iudex, pii patris officium, sic succense iniquitati, ut consule-
re humanitati memineris. Quod si autem magnus ille Hipponen-
sium Episcopus capitalia supplicia in homicidas jure divino natu-
rali, vel jure aliquo divino positivo perpetuo constituta esse existi-
masset, neutiquam pro Donatistis tot homicidiorum reïs interces-
sisset. Andreas Rivetus, Theologus reformatus, ad quæstio- **Et Andreae**
nem: an vir pius pro homicida intercedere posset? respondet **Riveti.**
in hunc modum: *Esse nonnullas culpas, in quibus id liceret, quod olim*
Paulo licuit, qui pro Onesimo servo fugitivo intercedebat, non dubitamus.
Eriam id in crimine homicidii, non tantum casualis, sed aliquando etiam
ex impotentia animi, præsertim, si ætas minor sit, & spes emendationis
certa, aut si quis incidit in crimen, cujus magna sint merita, & id vi-
deatur requirere publica utilitas, si modo alia ratione legis scopus attingi
possit, qui præsertim is est, ne qui crimen admisit impunitate abutatur,
& reliquis sit exemplo. Quamvis itaque diffiteri nequeam, tantam
esse magnæ partis hominum improbitatem, ut nisi quorundam
morte reprimatur scelerum audacia, satis tuta esse non possit in-
nocentia: Tamen non spernendum existimo cum Hugone Gro-
tio de J. B. & P. L. 2. C. 20. n. 12. illud Quintilianii: nemo dubitavit,
quin si nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo possint, sicut posse in-
terdum conceditur, salvos eos esse ÷ republica magis sit, quam puniri, vi-
delicet pœna capitali. Atque hæc de foro reipublicæ dicta sunt.
Cum proximo Theophilus noster, in cujus gratiam nunc ingressi **2. Forum**
sumus disputationem hanc, reconciliatus jam est, quantum intelli- **lesi.**
gimus, ut de hoc quidem foro amplius non sollicitos esse haud o-
porteat. Ecclesiæ vero satis fieri debet per publicam pœnitenti- **3. Forum ec-**
am, nisi eam in pœnam pecuniariam forte commutet &c. Nec **clesiæ.**
dubium est, quin hoc pacto facilius apud Deum, seu in foro di- **4. Form di-**
vino possit impetrare veniam reus, si non verecundetur in ecclesia vinum
publice delictum à se commissum confiteri. Magna enim vis est
præcûm, quas tota ecclesia pro peccatore pœnitente fundit, præser-
tim si pœnitens ipse serio eas efflagitet. Non vero est, quod ho-
micida de divina misericordia desperet, si serio doleat de pec-
cato suo, fiduciamque veniæ impetrandæ in merito Christo col-
loct.

locet, & recte se deinceps gerendi firmum propositum concipiat &c. &c.

* Reliqua plura, quae apud Henichium in illo responso sequuntur, libens hic omitto, cum a nostro scopo aliena sint, & contineant videlicet multa testimonia scripturae & dicta patrum ad consolationem poenitentis & adhortationem ad vitam sanctam, item ad dandas elemosynas pertinentia.

Responsum Facultatis Juridicae Hallensis.

mense Julio 1703.

P. P. Als derselbe uns die wieder den Hauptmann V. H. von B. wegen begangener Entleibung an den Lieutenant von K. ergangene Inquisitionen-Akten in dreyen Voluminibus und einer Frage zugeschickt zc. demnach zc.

Hat der Hauptmann V. H. von B. den Lieutenant von K. in einen duell entleibet, worauf jenem, durch ein zu Leipzig gesprochenes Urtheil die Straffe des Schwerdts zuerkennet worden; hat besagter von B. Seine Hoch-Fürstliche Durchlauchtigkeit zu A. beweglich angesucht, die Ihm zuerkandte Todes-Straffe in eine Geld-Busse zu verwandeln, und es wüß derselbe berichtet seyn ob Seiner Hoch-Fürstlichen Durchlauchtigkeit in hoc casu das jus aggrandi zukomme?

Ob nun wohl die fast allgemeine Meinung derer Rechts-gelehrten dahin ziele, daß in denen delictis, denen in heiliger Schrift die Todes-Straffe zuerkennet worden, absonderlich aber in den Todtschläge, keine weltliche Obrigkeit Macht habe, die Todes-Straffe zu erlassen oder in eine geringere zu verwandeln, zumahl da der allerhöchste Gott nicht nur als bald nach der Sündfluth dem Noa und seinen Nachkommen, das allgemeine Gesetz publiciret: Wer Menschen-Blut vergießt, dessen Blut soll wieder vergossen werden, (a) sondern auch dieses hernach durch Mosen in der Israelitischen Republicque wiederholt, (b) und ausdrücklich verbiethen lassen, daß man keine Geld-Straffe

(a) Genes. IX
v. 6.

(b) Exod. XX, 1et, (b)
v. 12.

Straffe von dem Todschlager nehmen soll, sondern daß das
 durch vergossenes Menschen-Blut verunreinigte Land, wieder, ^{(c) Numer.}
 um durch Bergieung des Bluts des Todschlagers versuhnet ^{XXX, v. 31. 33.}
 werden müsse, (c) und wenn gleich einige von denen Evangelis-
 schen Theologen ausgefhret, daß eine Christliche Obrigkeit
 die einem Todschlager diklirte Todes-Straffe in eine geringe-
 re verwandeln, oder gar aufheben könne, sie demnach solches
 nur auff denjenigen calum restringiret, wenn der Todschlager
 seine That herzlich bereuet, und lingua veræ & sericæ poeniten- ^{(d) D. Philipp.}
 tizæ gegeben, (d) welches aber auf gegenwartigen Fall nicht wol
 scheint appliciret zu werden können, indem aus denen berse- ^{Ludovicus}
 deten actis nirgend zusehen, daß der von B. herzhliche Reue und ^{Hannekenius}
 Eyd über den begangenen Todschlage bezeuget, sondern viel- ^{Integro Tra-}
 mehr zwar der Meynung ist, daß er nicht vor einen versglichen ^{latu de Jure}
 Todschlager zu halten sey, jedwoch aber seine diffalls angefh- ^{Craticæ Prin-}
 reten Gründe in der sententia Dni. Scabinorum Lipsiensium ^{cipis Christia-}
 gnungsam abgelehnet worden, er auch sich nicht getrauet, die ^{ni.}
 ihm anderwärts nachgelassene defension zu führen, sondern sich ^{(e) Cass. Ziegl}
 lediglich Sr. Hoch-Fürstlichen Durchlauchtigkeit Gnade sub- ^{de Jurib. Ma-}
 mittiret und 2000. Rthl. ad pios usus zu geben erbothen. Die ^{jeff. L. I. c. 7.}
 weil aber dennoch bewehrter Evangelischer JCorum und Theo ^{S. 56. D. Han-}
 logorum Meynung für gegründeter zu achten, dr lex divina ^{nek. d. tracta-}
 naturalis & universalis zwar dieses befehle, quod delinquentes pu- ^{tu. c. ult. §. 5.}
 niendi sint, die determination aber aller Straffen auch in denen ^{n. 2. vers. In-}
 delictis contra jus naturæ, ja auch in homicidio doloso dem ar- ^{de perperam}
 biricio weltlicher Obrigkeit heimgulassen sey (e) und also ad le- ^{sentire Ec. &}
 ges positivæ humanas gehöre, in welchen unstreitig aller weltli- ^{n. 6. verbis:}
 chen Obrigkeit, vielmehr aber einem Christlichen Fürsten das ^{Judeorum}
 jus aggratiandi zustehe: Ferner nach der bewehrtesten und l- ^{constitutum.}
 testen Jüdischen Scribenten Auslegungen, die in dem Gesez ^{Seldenus de}
 von Bluteszen angehengte commination, wer Menschen Blut (f) ^{pro le. J. N. & G. sec.}
 vergeut, daß dessen Blut wieder veraossen werden soll, ^{ge proprie dicta nicht zu halten ist, (f) und was hernach von der discipl.}
 Straffe des Todschlagers in dem Mosaischen Gesez enthal- ^{Hebr. l. 4. c. I.}
 ten, nicht ad leges morales, sondern ad leges Mosaicæ forenles ^{p. 481.}

§

gehöret,

(g) D. Hammek. gehöret, (g) welche bloß die Jüden, nicht aber die Christen in d. cap. ult. § 5. neuen Testament verbindet, (h) über dieses auch, so viel das n. 6. Mosaische Gesetz selbst betrifft, dasselbe nicht dergestalt zu interpretiren, als wenn auch denen Jüdischen Obrigkeiten kein *Loc. Theol. jus aggratiandi* darüber zugestanden, sondern das *præceptum de loco de lege Dei puniendo* capitaliter homicida pro naturali & indispensabili zu achten wäre, indem ja anfänglich Gott selbst den Cain die Strafe (i) Gen. IV. 5. des: Straffe erlassen, (i) eum tamen Deus circa jus naturale did. Hammek. d. Sponiare non possit; Hernach aber quantum ad legem Mosaicam. ult. § 3. cam nicht nur abermahls die Jüdischen Rechtslehrer dahin zielen, das dieses Gesetz nur dahin sein Absehen richte, wenn ein Jude nicht aber, wenn ein Proselyte oder Heyde getödtet (k) Seldenus d. h. worden, (k) auch sonst in andern limitationibus unterworfen (l) Seldenus sey, (l) sondern auch die Heilige Schrift selbst klär bezeuget, *ibid. p. 482.* quod rigor Mosaicæ in nonnullis casibus moderationem accipiat, in Betrachtung, wenn ein Herr seinen Knecht umgebracht, und der Knecht nicht alsbald gestorben, der Herr (m) D. Hammekgar mit keiner Straffe angesehen worden, (m) da doch die leges divinæ universales allen Menschen, und also auch denen Knechten zu gute kommen, und ferner, der Mann nach den Herzen Gottes David, indem ihme von der klugen Frauen zu Thekoa vortragenen casu das jus aggratiandi gegen einen vorföhllichen Todschläger, der seinen eigenen Bruder ermordet, (n) II. Sam. det. exerciret, (n) und weiter seinen Sohn Absalon, der gleich XIV. 10. 11. fals seinen Bruder Ammon dolose und mit Vorsatz umgebracht, D. Hammek. eben dieses juris aggratiandi genießen lassen, (o) und der casus d. trakt. cap. 2. der klugen Frauen zu Thekoa auff gegenwärtigen Fall um §. 1. & 3. so vielmehr zu appliciren ist, in Betrachtung der Hauptmann (o) II. Sam. von B. den Lieutenant von K. nicht hinterlistiger Weise, sondern XIV. 21. 33. gleichfalls Mann für Mann in einen abgredten duell entleibet, D. Hammek. d. In übrigen aber aus erwehnten Exempeln deutlich zu sehen, l. c. 4. §. 3. in daß die restrictio juris aggratiandi in causa homicidii ad eum solum casum, ubi homicida seriam poenitentiam egerit, in Heiliger Schrift nicht gegründet sey, indem eines theils Cain von Gott selbst mitten in seiner Unbußfertigkeit und Verzweiflung

au

an Gottes Gnade, (p) aggratiert worden, anderes theils
 in dem von der Frauen von Theba proponirten casu nichts von
 des Todschlägers Busse zu lesen, sondern aus denen Umständen
 den vielmehr dessen Unbusfertigkeit präsupponiret worden, (q)
 und endlich des pardonirten Absalons Unbusfertigkeit, von heiliger
 Schrift mit deutlichen Worten bemercket wird, (r) zu
 geschweigen, daß, so das jus aggratiandi in dem Fall, wann der
 delinquent wahre Herzens-Busse gethan, statt finden kan, solches
 vielmehr auch auff diesen Fall zu appliciren, da derselbe in
 seiner Unbusfertigkeit verharret, damit ihn die Zeit zur wahren
 Reue und Bekehrung nicht abgeschnitten, und er, auff sol-
 che Weise nicht allein mit den zeitlichen, sondern zugleich mit
 dem ewigen Tode bestraffet werde.

(p) Gen. IV. v.
 13. 14.
 (q) II. Sam.
 XIV. v. 6. 7.
 (r) II. Sam.
 XV. v. 32. Et
 cor cap. seq.
 XVI.

So erscheinet daraus allenthalben so viel, daß St. Hoch-
 Fürstlichen Durchlauchtig. zu A. da nicht sonst etwas bedenk-
 liches in Wege stehen sollte, dem Hauptmann von B. des gebe-
 thenen juris aggratiandi genießen zu lassen wohl befugt sey. Er
 ist aber auff solchen Fall wegen der bey dieser Sache vorkom-
 menden ihn sehr gravirenden Umständen seinen Vermö-
 gen nach, auff 4. bis 1000. Rthl. zu bestraffen.

B. N. W.
 C. N. D. E.

Sie Früchte, so der Fleiß nach vieler Ar-
 beit träget,
 Sind die Gelehrsamkeit, Vergnügung,
 Ruhm der Welt:
Mein Cläsener, auff Wüh, so Er allhier ge-
 heget,
 Wird Ihm auch diese Frucht vergnüglich zugestellt.
 FRIDRICIANA rühmt Sein ungemeynes Wesen,
 Und legt Ihm allbereit die Ehren-Lorbern bey.
 Er wird ins künfftige noch grössere Früchte lesen,
 Und merken, daß sein Fleiß nie ohne Nutzen sey.
 Das

Das werthe Vaterland hat sich zu gratuliren,
 Das einen klugen Sohn in seine Mauern kriegt,
 Mein Wunsch, den ich dabey nebst anderer Will führe,
 Ist der: GOtt gebe Ihm was hier und dort vergnügt!
 PRÆSES.

Nunc ad promeritos merito decurris honores,
 Quois leges meritos condecorare solent.
 Solers privatis studiis tu jura colebas
 Dignior in cathedra prælia docta moves.
 Sic merito cuncti mittunt Tibi prospera vota,
 Ut Tibi per vitam præmia fausta fient.

Clarissimo Dn. Candidato, auditori suo industrio
 hiſce applaudere voluit

JUSTUS HENNING, Böhmer, D.
 P. P. & Facult. Jurid. Assessor.

Auff Arbeit folget Lohn, auff Kämpffen Sieg un Deuthe;
 Daß dieses richtig sey, diß zeigt uns noch heute,
 Herr Vetter, werther Freund, Dein holdes Bey-
 spiel an,

Es wird Dir nach dem Fleiß der Purpur angethan.
 Und recht; wer so, wie Du, den edlen Fleiß geliebet,
 Der Künste Gold gesucht, die Rechte ausgeübet,
 Davon dir Jena noch und Halle Ruhm ertheilt,
 Dem hat die Ehre stets von Ferne nachgeilt,
 Nunmehr ereilt sie Dich, und kröhnt Dich mit Vergnügen,
 Hierzu will ich nur noch den treuen Schüßzer fügen
 GOtt laß dich lebenslang in Glüet un Seegen blühen,
 Der Ephey Deines Ruhms sey inder-während grün!

JOH. ARNOLD BECK, Proconsul. Lipp.

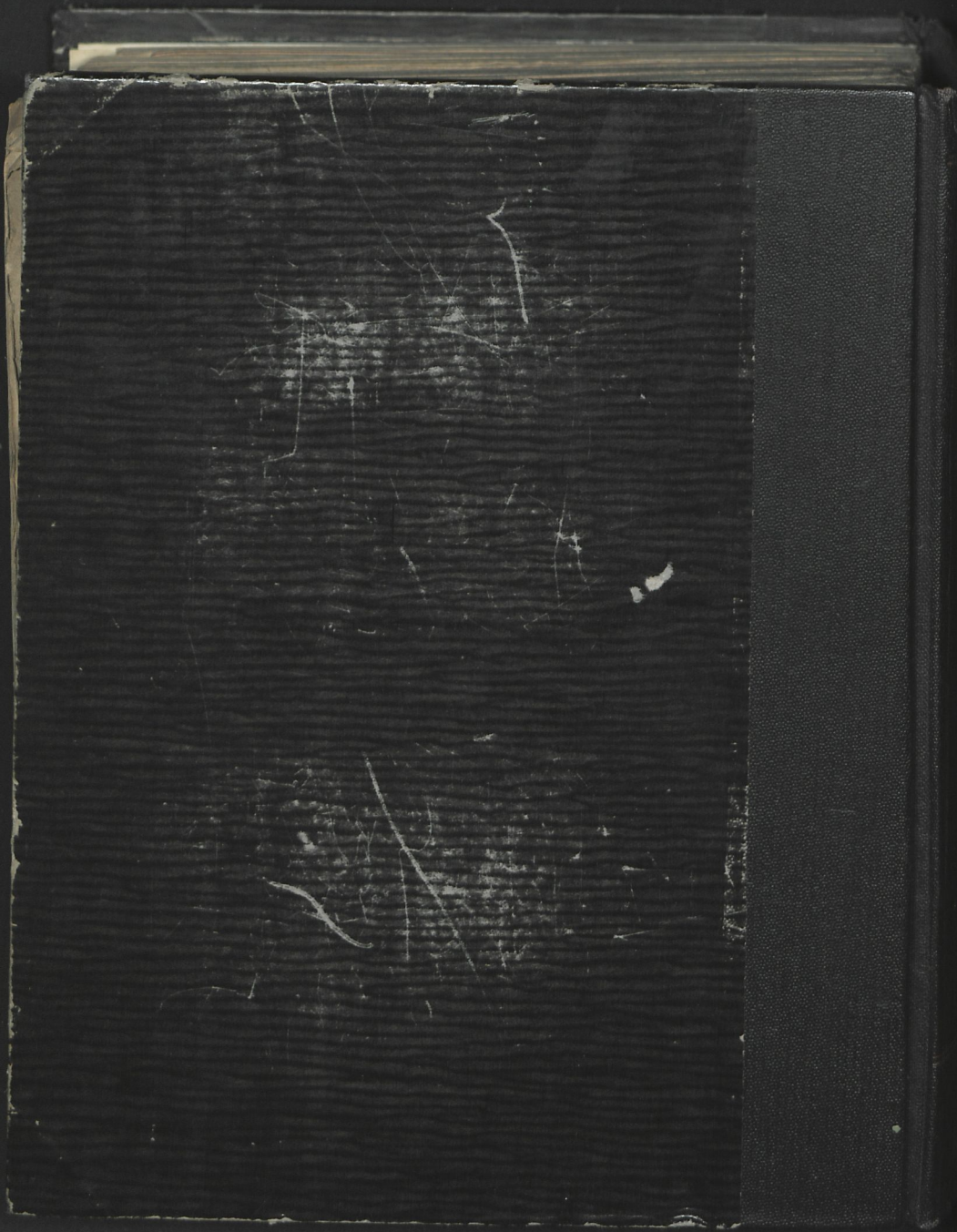

Halle, Diss., 1707 St-T

ULB Halle
005 360 765

3

4

DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA;
DE
IVRE
AGGRATIANDI
PRINCIPIS EVANGELICI
IN CAVSIS HOMICIDII,

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORVSSLÆ, MARCHIONE BRANDENBVRGICO, AC
DVCVS MAGDEBVRGICI GVBERNATORE &c. &c. &c.

PRÆSIDE
DN. CHRISTIANO THOMASIO, JCTO,
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORVSSLÆ
CONSILIARIO, PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO, AC FACVLTATIS

JVRIDICÆ P. T. DECANO,
IN ALMA FRIDERICIANA
PRO LICENTIA
SVMMOS IN VTROQVE IVRE HONORES ET DOCTORALIA
PRIVILEGIA CAPESSENDI

IN AVDITORIO MAJORI
Horis ante & pomeridianis
d. 21. Junii ANNI MDCC VII.
Publico Eruditorum examini submittet

REMBERTUS CLÜSENER,
Lippia Gueſtphalus.

Recuſa Anno MDCCXX.